

POVÍDKY

7

Weil

	SPISY Jiřího Weila	1900–1959
1	Reportáže a stati*	1920–1933
2	Gogol a anglický román 18. století*	1928
3	Reportáže a stati*	1933–1937
4	Moskva-hranice*	1937
5	Dřevěná lžíce	1938/1992
6	Makanna, otec divů	1945
7	Povídky (Barvy, Mír)*	1946, 1949
8	Stati a reportáže*	1938–1959
9	Život s hvězdou	1949
10	Harfeník	1958
11	Žalozpěv za 77 297 obětí	1958
12	Na střeše je Mendelssohn	1960
13	Paralipomena	

Svazky označené * již vyšly.

Řídí Michael Špirit

Jiří Weil
POVÍDKY

Vydavatelé Spisů Jiřího Weila připisují soubornou edici autorových Povídek památce Jiřího Opelika (21. 10. 1930 – 3. 8. 2024), který v roce 1963 jako první navrhl státnímu nakladatelství souborné uspořádání Weilova díla (zde s. 390–391), v roce 1965 otiskl studii o spisovatelových povídkách a o rok později připravil knižní výbor z těchto próz.

Jiří Weil
POVÍDKY

Uspořádala a k vydání připravila
Lucie Bartoňová

© Jiří Weil – heirs c/o DILIA, 2024

Commentary ©

Lucie Bartoňová, 2024

Photography ©

Literární archiv PNP/ML

ISBN 978-80-7474-363-4

ISBN (pdf) 978-80-7474-492-1

ISBN (epub) 978-80-7474-493-8

ISBN (mobi) 978-80-7474-494-5

BARVY

Barvy jsou povídky z doby okupace. Vypravují o strachu, smrti, oběti, nízkosti a věci cti, statečnosti a slávy. Byly psány tužkou na útržcích papíru v nemocnici, kde jsem se skrýval, a v ilegálních bytech. Některé se ztratily a byly později znovu napsány. Jsou věnovány živým a mrtvým přátelům z let ponížení a boje.

ZELENÁ A RUDÁ

Památce Milady Frantové

Být stromem, stát pevně na svém místě. A přijde-li vítr, zachvěti se jen, shoditi několik listů, růsti do rodného nebe s kořeny pevně zapuštěnými v zemi. A vytrvati, když se blíží požár, uprostřed rudých plamenů vzpínati se větvemi a padnouti nakonec jako ohořelý trup, rozsypati se v jiskrách a zčernati v uhlících.

Jano Marie, vyslovuji tvé jméno do těžkého kroku, déšť stéká s gumového pláště, most se vznáší nad kalnou řekou, vidím rýhy, jimiž se dere voda na protější stráni. A z bahna vylézají zelené ropuchy, ropuchy jdou po mé stopě k dřevěné budce zastávky.

Slaná chuť krve zaplavovala ústa a tělo plulo, vznášelo se v bolesti nad řevem a kopanci, tvé jméno, Jano Marie, bylo spolknuto a pevně zadrženo. Plamenem bylo tvé jméno, Jano Marie. Pálilo a šlehalo do tváře, neznali, nedověděli se tvé jméno.

Ale Karel mluvil o mostu a budce, těžký je můj krok, do deště padá tvé jméno, je zašlapáno a pevně udusáno, chuť krve rudne v ústech a zelené ropuchy skřehotají nad bažinou u bílého mostu, pluje loď na kalné vodě, ležeti na břiše a tiše si broukati tvé jméno, do bolesti ran nad zápachem kbelíku, do bílé stěny, u níž stojíme v pozoru. Řvou jméno, nikoli tvé jméno, Karel mluvil o mostu a budce, nikoli o tvém jménu.

Rýhami řine se voda a krok vede do kalužin, skákalí ropuchy, nemohu však před nimi skákat, mám plno boláků na nohou, není lehkosti v mém kroku. Zastávka tramvaje trčí do oparu deště, tvůj rudý šátek je schlíplý a olepený čekajícími.

Ropuchám svědčí déšť, těší je kaluže. Vidím tvůj

rudý šátek, Jano Marie, krčíš se a chvěješ se zimou, jsi malá a drobná, jsi červeným znamením mezi laťovým budky.

Ale jen kdyby tvé oči byly slepé, kdybys mě neviděla, měl bych se změnit v krysu nebo ohavného brouka, abys mě minula lhostejně a nezavadila o mě pohledem, měl bych se opírat o bílé zábradlí mostu a hrát falešně na foukací harmoniku sprostou píseň, šla bys kolem a odvrátila se s odporem. Stál bych a hrál, tančete zelené ropuchy, dupejte po mém těle, co je mi do vašich podkůvek, neviděla mě Jana Marie, a přece šla kolem se schlíplým, rudým šátkem na černém pláštiku.

Ropuchy jsou již netrpělivé, stmívají se stromy, řeka a stráň, voda se vpíjí do blátivé země, voní déšť, potácím se, ale nesmím upadnout, ohlédla by ses, Jano Marie.

„Chodte,“ syčí ropuchy. „Ukazujte tvář.“

Mou tvář jsi kdysi líbala, Jano Marie, třetí z ní kosti a je pokryta boláky, nese znamení podkůvek a jizvy bičů, plivaly na ni často ropuchy a stříkaly svůj jed, snad ji nepoznáš, ale bojím se, že v ní dovedeš číst, protože znáš její oči, nedívej se na ně, stůj ještě dlouho v budce a nevycházej.

Karel neměl mluvit o mostě a budce, ale Karla bili, Karel se nebál smrti, ale bolesti, byl potom měkký, jak říkali, když ležel v tratolišti krve.

Být stromem a vzpínati se k nebi, stát pevně a jen se zachvěti v prudkém větru, být stromem, o nějž se opíráš a který ti dává stín, vytrvat, když se blíží požár, a padnouti nakonec, rozsypati se v jiskrách a zčernati v uhlících, pro tebe, Jano Marie, s červeným šátkem na černém pláštiku na konci zastávky tramvaje.

„Chodte,“ syčí ropuchy. Být v přístavišti a dát se zvednout jeřábem, ležeti mrtev se vpáleným číslem,

neviděla bys mě tehdy, kdybych se plavil daleko do cizí země. Ale ty se rozhlédneš, Jano Marie, až vyjdeš z budky, nevstoupíš do tramvaje a neodjedeš, půjdeš snad po mostu na protější břeh a budeš se vracet.

Jana Marie vychází z budky a rozhlíží se. Ropuchy se skryly za lucerny. Ale vím, revolvery jsou odjištěny, kolem je déšť a naproti je holá stráň, za mnou je most a moje kroky jsou těžké, jsem sláb a unaven, padl bych do kaluže a zakryl svou tvář, ale všimla by sis toho, Jano Marie.

Vidím tvou tvář, tvé modré oči se dívají po mně, setkávali jsme se u budky na konci zastávky tramvaje, bylo tehdy jaro a stráň byla zelená, tvůj rudý šátek sjížděl po zelené stráni, dlouho, dlouho jsem jej vyhlížel, nesmíš mě vidět, povídám, nesmíš mě vidět, nerozhlížeš se, to nejsem já, to jsou ropuchy za mnou s odjištěnými revolvery, číhají na tebe, nevědí tvé jméno, Jano Marie.

Odvrať se ode mě, vyhni se mým očím, má mrtvola již páchne a je kořistí ropuch, to nejsem já, Jano Marie, to je kus masa napíchnutý na udici, provlékli rybce šídlo pod kůži a nyní pluje po kalné řece a zmítá se. Rybáři pozorují splávek, žije ještě rybka a lodě plují někam daleko, tak plulo mé tělo v křečích bolesti do neznámé země na zelenou stráň, po níž sjížděl tvůj rudý šátek, Jano Marie.

Jsi již blízko, a přece mě ještě nevidíš, musím se po tobě dívat, jdeš lehce a déšť stéká po tvém baretu, díváš se přísně a zkoumavě, nemůžeš vidět ropuchy, jsou skryty za lucernami. Na studených dlaždicích jsem vyslovoval tvé jméno, má zkrvavená ústa ležela na nich, v kalužích krve jsem hledal tvůj obraz, jdi svou cestou a přejdi most, hle, vrána je uvázána a křičí, aby byly pochyhány její družky, vyhni se pasti a nevstupuj na mrchoviště, jdi a potom utíkej, sedni si ke

krbu a zaboř tvář do dlaní, vždyť k tobě přijdu, budu vždy u tebe i v hodině poslední.

Být stromem a státí pevně, padnout pod ranou sekery, padati a zabořiti se do mechoví, rozhodit větve, dát teplo tvému krbu, hořeti, jak hoří mé tělo v hořečkách ran, padat dolů do bahna, kde číhají ropuchy, Jano Marie, zelené ropuchy, které nevidíš.

A protože musíš žít, protože musí zářit tvůj šátek v jarním slunci, protože jednou vystoupíš na stráň a budeš se dívat na bílý most a žlutou budku, protože pro tebe budou zvonit tramvaje do májového poledne, kdy vyschne bahno a ropuchy zmizí, musím já zemřít, Jano Marie.

Ne, neuvidíš, jak přejíždějí kola přes mé tělo, jak se mění v krvavé cáry masa, neuslyšíš, jak zaskřípají brzdy, nesetkáš se již nikdy s mýma očima.

A nebude již stráně, nebude rudého šátku pro mne, nebude zelených ropuch, jen ty zůstaneš – v oparu deště, v hlubině bolesti a skřípění brzd.

Být stromem a hořeti jasným, rudým plamenem, pro tebe, Jano Marie.

ČERNÁ A BÍLÁ

Hilaru Pacanovskému

Ruce jsou vztaženy nad krajem, ruce žehnající zemi. Černá je země, bílé je nebe. A kraj se směje pod rukama, líbezný kraj tišiny rákosí a rosy. Říkají pole rukám, požehnejte nám, nad zvukem ocílek jsou vztaženy ruce, nad obilím a jehnědami.

Vyšli od Hofu. Jejich nohy se zabořovaly do lepka-
vé země, nad nimi stálo nepřátelské nebe. Bičovalo je
deštěm, pažbami byl doprovázen jejich krok. Kraj byl
trhán výbuchy pum, padali do příkopů, aby si odpoča-
li, nikoli aby se kryli. Hořela města a plameny olizova-
ly jejich tváře, krvavými stopami pokrývali vlčí zemi.
Zastavil se člověk a byl ubit.

Má země, nad níž jsou rozprostřeny žehnající ruce.
Jsi daleko za lesy a horami. Vrývaly se kroky do ne-
přátelského kraje. „Los,“ řvali strážci. Klesali do blá-
ta s rukama sevřenýma v pěst, klesali ti, kdož nedošli.

Smrt jim pískala a bubnovala do kroku. Snad měl
kdysi jméno tento kraj, kterým byli hnáni. Snad v něm
také kdysi tekly řeky a srpy žaly travu, snad na něm vy-
soko stálo obilí. Nevěděli nic o něm, nemohli vědět.
Neboť jim dával jen hlad, protivenství a smrt. Obklo-
poval je požáry a úlomky granátů. Nebylo nebe a ne-
bylo země. Jen svištění pum a mámení požářišť.

Byl zapřažen do vozíku a stal se koněm ve svém
životě, jak bývá u člověka, jenž byl vším, jenž byl věz-
něm v polské zemi a díval se do šachet kostlivců, jenž
pochodoval nahý se zdviženou rukou před vlkodla-
kem. Jeden pohyb ruky znamenal smrt. I bylo lépe
býti koněm než hořeti v peci. Díval se na své nohy,
neboť neměl, na co se dívat. Byly sedřené, pokryty

boláky, crčela z nich krev, vsakovala se do cizí, nepřátelské země. Byl koněm náručním a nebyl ani zapřažen, rukama držel oj.

Přežvykoval zrní, jež jim vydali na cestu, neboť nesluší se koni, aby jedl lidskou stravu. Byl však herkou vedenou na porážku, ježto se mu nedostávalo plného obroku.

Má země, nad níž jsou rozprostřeny žehnající ruce, jsi daleko za lesy a horami. Tvůj chléb voní fenyklem a tvé roucho je záplatované oraništi. Bílé je nebe a černá je země.

„Los,“ řvali strážci. Cválal kůň, nejprve klusem, pak tryskem. Byl to dobrý kůň. Kdysi nevěděl nic o oji a obroku. A četl tehdy plakát „oč prosí kůň“.

„Oč prosí kůň?“ Nemůže o nic prositi. Kupředu, tryskem přes cizí kraj, cestou jam a výmolů, až padne na okraj příkopu.

Nebylo milosrdenství ve vlčí zemi. Nebylo odpočinku ani potravy. Míjeli vesnice, nikdo jim nepodal ani kus chleba, ani hlt vody. Ušklíbali se zedřeným herkám, smáli se jejich cárům, kostem trčícím z pruhovaných kazajek a zkrvaveným chodidlům.

Má země, nad níž jsou vztaženy žehnající ruce, jsi daleko za horami a lesy. Tvá tráva je hebká, tvá hlína je měkká, zaboř do ní ruce a vyhrab si brambor. Černá je země, bílé je nebe.

Vedle něho padl člověk, polokůň. Nemohl již držeti oj, nemohl cválati přes nepřátelský kraj. I padl tváří do bláta a stal se opět člověkem v hodině smrti, rozhodil ruce, roztáhl prsty a svalil se na zemi. „Los,“ řvali strážci v ohni požáříšť. Rudé bylo nebe a fialová země.

Nikoho neuprosí kůň, tak dej nám aspoň hlt vody, naplň naše misky shnilým tuřínem, dej nám odpočinek v příkopu a cestářské drti. Nechť bubnuje déšť na

stanové plátno, nechť proniká chlad škvírami baráků, ležíme namačkáni na pryčnách, bdíme až do příchodu dne, ležíme v hadrech a výkalech a čekáme na apel. Dej nám aspoň klid tratolišť krve, nedej nám klusat, cválat přes vlčí kraj.

Bylo jich nyní již málo, ale nepočítal je, díval se na své zraněné nohy, neslyšel ani hvízdot pum, držel se oje a táhl, jak se sluší na herku poháněnou bičem.

Bubny a trubky, rachocením a žár výkřiků, pištcí a krysaří, to všechno patří vlčí zemi. Hodina spánku na trní a hloží, vestoje má spáti kůň a nikdy nezavíratí víčka, cválají, cválají pod rudým nebem a vytahovají nohy z lepkavého bláta.

Má země, jež jsi za horami a lesy, posvěť se jméno tvé, jsi milosrdná v ranní rose a večerních červánkách. Tvé řeky se nemění v bažiny, tvé obilí není pelyňkem. Nemusí tě o nic prosit kůň, černá je země a bílé je nebe.

Kola se zabořují do bláta, těžká je práce koně, byl kdysi kůň, jenž prolétl cílovou páskou, nikdo neví, kde je cíl, nebo snad je cílem smrt, jež kráčí v čele průvodu, doprovázena pištcí a bubeníky? Nemá ani pláště, je oblečena v cáry, šklebí se a směje se bezmasými ústy, není lehká tato smrt, není pohodlná jako podušky postele, jako teploměr soukající tyčinku rtuti.

Stále menší hrstka se blížila k horám, stále méně lidí vstupovalo do lesa. Ještě tu byl nepřátelský kraj, cizí a vražedný, větve stromů šlehaly do tváře, kropily deštěm, do zraněných nohou píchalo trní a suché jehličí, chtěl jejich život tento kraj a nebyl ochoten je propustit.

„Los,“ řvali strážci. Měli těžké, okované boty, měli pušky a biče. Byli vlčí smečkou s rudými, vyplazenými jazyky a krhavými očima, zpívali písně podobající se vytí.

Má země, jež jsi tak blízko, dělí nás jen vrcholky hor. Usmíváš se na nás v mlhové dešti, voláš nás a vítáš, máš připraveno pro nás teplé lůžko a vůni mateřidoušky. Bílé je tvé nebe, jako prostěradlo koupané v tvých potocích.

Překročili konečně hranice. Ještě k většímu spěchu je pobízeli strážci, ještě více řvali, bili a kopali. Neboť to nebyl již jejich vlčí kraj, byla to jiná země, mluvila řečí neznámou. Byla tichá a pokořená, nekřičela jazykem požáříšť, jen čekala a bděla. Báli se této země a chtěli překřičeti svůj strach.

Poprvé vztyčil svou hlavu, aby se rozhlédl, ale byl udeřen pažbou a sražen k zemi. Avšak mohl se dívat i aspoň na ni, krev jeho nohou se do ní vpíjela, nechť přijme jeho krev, nechť přijme i jeho život. Není již herkou na této zemi, je člověkem, jehož živila, jemuž dávala svou radost a smutek.

„Dej,“ volala ústa. Dej kytičku fialek a pecen chleba, dej odpočinek a chladnou vodu ze svých potoků.

„Los,“ řvali strážci. Kola drkotala, jiskry létaly z kamení, nebylo jim třeba ustrnouti se. Nad shrbenými zády svítilo bílé prostěradlo dne, eh, země, jež mlčíš a sténáš pod okovanými botami, chci, aby nad tebou vlály pestré fábory, chci, abys tančila a hrála, „dej,“ říkají má ústa.

Protože jdeme kolem tvých zahrad, jež chystají se kvést, protože nás ženou přes tvá pole, v nichž klíčí tvá úroda, vidíme nad sebou rozprostřené ruce, třeba jsme shrbeni pod těžkým břemenem a nemůžeme spatřit tvé nebe. Zpíváme zavřenými ústy chvalozpěv, nechť tedy roste obilí z naší krve, ať vysoko stojí klasy, ať se kymácejí ve větru, nechť padají zralá jablka s tvých stromů, ať se červená tvůj les jahodami.

Byli již blízko města, jež se dívalo ze zahrad a ravelinů, říkali mu „Sterbestadt“ lidé z vlčího kraje, ale

mělo jiné jméno, bylo městem rodné země, jež chtěli proměnit v žumpu a mrchoviště.

A tehdy padl člověk, jenž byl kdysi vším – dítětem i milencem, mužem i vězněm v polské zemi, jenž díval se do šachet kostlivců a pochodoval se zdviženou rukou před vlkodlakem, padl a nemohl již vstáti. A jeho ruka se zabořila do rodné země, všemi prsty se do ní zaryl, „dej,“ křičela ústa černé zemi. Nad ním se smálo bílé nebe a rozjetá kola vozíku přitiskla ještě těsněji jeho ruku k jarní trávě.

ŽLUTÁ A MODRÁ

Pavlu Eisnerovi

Stín modře přechází v žlutě podvečera. Okno se otevřelo, aby vydalo hlas v cizí skřehotavé řeči. Vůně Berdyčeva, vůně šafránu, vonného koření a skořice se vznášela přes můstek nad kalnou a špinavou vodou.

Přišel jsi, aby ses vlil do řeky, potoku. Obrazy plavoucích svíc budou odneseny do neznámých moří, těžký, čadivý smutek, propletený pachem smažené sváteční ryby, dorazí k cizím břehům. A zdá se, že brzy vyjde strašidlo Vij z doupěte a kdosi mu zvedne víčka, aby padla hrůza do lidských srdcí.

Vypravovat tento příběh je hořké a nemožné. Vypravovat jej tak, aby chodil bludištěm a stále se vracel, aby vždy narazil na zrcadlo ukazující zkřivenou tvář, kde na konci číhá strašlivý Vij, aby kolem nebyly pole, lesy a hory, aby nebylo štěbetání dětí a vůně pražené kávy, vypravovat jej tak, aby žár světla se mísil s chladem voskovic, je nad mé síly. Neboť zvykli jsme příběhům prostým, pramenícím ve vysokých horách a rozlévajícím se po nížinách, zvykli jsme olšovi a vrbinám, udicím se splávkem, hučícím jezům a sladkým tůním. Neviděli jsme ani hvězd, ani černých šachet, nikdy se nesetkala Mléčná dráha s temnými prameny podzemních vod. A vyšli-li mloci z hlubin země, pohrdli jsme jejich slepotou a odvraceli tváře.

Jeho krok se podobal kroku lesního zvířete. Někde v houští číhá dravá šelma, její oči svítí ve tmě, šelma zadržuje dech, nepůsobí nejmenšího šramotu, ale její oči žhnou, vynořují se ve tmě jako létavice.

Setkají-li se s jeho bezbrannými zády, propalují je a kroutí k zemi. A tehdy podklesávají nohy a křiví se

tvář, ruce by hledaly oporu na zemi, ale země je nepřátelská, protože po ní chodí šelma.

Přichází evangelista Jan a křičí do uší svůj žalozpěv o nastávajících hrůzách. Tehdy tělo ještě více poklesává k zemi, po níž chodí šelma. A na těle zvířete je napsáno slovo transport.

Bylo nutno vlézt do klece, ježto oči šelmy byly nemilosrdné a jejich žáru nebylo možno se vyhnout.

Byl člověk v transportu, jemuž patřilo zlato. Kdy si byl zlatníkem a uložil všechen svůj výdělek do zlata. Zůstalo v Praze, dobře uschováno u spolehlivého známého jménem Pariásek. Dejme tomuto zlatníkovi jméno Kafka, jež znamená smutného ptáka s ustríženými křídly. A onen člověk z lesních doupat nechť se jmenuje Haase, na paměť časů zlého plížení a kličkování.

Zlatník Kafka byl vlečen se ženou a Haase jel sám, jak se podobá lesnímu zvířeti. Pláčem doprovázeli drkotání vlaku, jejich hrdla byla vyschlá, jejich těla prahla po vodě.

Ó, řeko, jejíž ryby se mění v lidi podle barev a náboženství, jak se o tom vypravuje v Tisíci a jedné noci! Vrší, jež je do tebe ponořována, jsou vytahovány na pánve, aby se tam smažily k svému zatracení. A kuchaři zlých činů stojí opodál, aby pozorovali jejich smrtelné křeče.

Čerčenem byl vyloven Kafka se ženou, Haase a ještě 997 jiných. Taženi byli do Polska s přítěží zavazadel. Na stanici Zamość je čekala šelma se zalícenou ručnicí. I řekla jim: „Vystupte ve třech minutách.“ A ti, kdož nevystoupili zavčas, byli zanecháni ve vlaku a usmrceni.

Pak dali jim doprovod černých vrahů ukrajinského původu, kteří je tloukli pažbami a hnali je Rusí, červenou krví, na černou Ukrajinu, kde leží město Berdy-

čev. Odtud s nimi šel Vij, který sídlí, jak známo, v karpatských hvozdech, a černí vrahové mu zvedali víčka. Žena Kafkova se neuhnula zavčas Vijově pohledu. I padla v ohybu cesty a již nevstala.

Tehdy se svěřil Kafka Haasemu, že má zlato. Považoval je za dobrou zbraň proti Vijově pohledu, ačkoli bylo schováno za sedmi řekami a sedmi horami. Musil se před někým pochlubit, že má kouzelný prostředek, proti kterému je bezmocný i Vij, pán nečistých duchů podsvětí. Nebyl by mu ovšem nic platen proti Vijovu uhrančivému pohledu, ale Kafka se musil něčím pochlubit, něčím přehlušit hrůzu, když padla jeho žena v ohybu cesty.

Haase nastavil sluchy, jak to dělá zvíře větřící nebezpečí nebo potravu, a mlčel. Tak dorazili do města Berdyčeva, po cestě krvavých stop.

Smutně vlekl Kafka svá nalomená křídla. Opisoval lopatou, kterou mu dali do rukou, divné kruhy a byl za to bit Vijovými společníky. Haase seděl zatím v boudě, v dobře vystlaném pelechu a vydával nářadí – motyky a lopaty. A vůně šafránu, vonného koření a pach voskovic se mísily se zápachem spálenišť města Berdyčeva. Cizí, skřehotavý hlas prozpěvoval v temné řeči modlitbu za mrtvé. Mrtví, jichž bylo tisíce, bývalí obyvatelé města Berdyčeva, kteří se živili prodejem vzduchu, naslouchali hlasu a vzpomínali na tramvaj taženou koňmi. Kdysi jezdila městem Berdyčevem. A pak se připojil k hlasu předříkávače ještě jeden hlas, byl to hlas ozývající se z čerstvě vystlaného pelechu. Haase napodobil hlas předříkávače v cizí, temné řeči. Neboť zvíře, které se skrývá v lese, musí umět napodobit i řev lva, i štěkot lišky, i troubení jelena.

A předříkávač řekl Haasemu: „Hle, mrtví na mne čekají. Zůstal jsem sám naživu, abych mohl za ně odříkat modlitbu kadiš, jak se sluší každému pravověr-

nému. Děkuji ti, že jsi se ke mně připojil, nyní mohu k nim odejít. Slyšíš, jak mě volají? Jsou mezi nimi moji synové, vnuci a pravnuci, jsou mezi nimi moji přátelé. Zůstal jsem sám, ušetřili mě, ježto mé kosti byly příliš staré k výrobě fosfátu a ježto nemám tuk, aby z něho mohli vyloučiti glycerin. Ty za mne nyní odříkáš modlitbu kadiš a já ti dám za to dobrou radu. Uteč odtud, dokud tě nepohltní krutý Vij. Probouzí se o půlnoci, černí pomahači mu zvedají víčka. Všechny již pohltil, všechny pravověrné obyvatele města Berdyčeva, jen já jsem zbyl, abych za ně odříkal modlitbu pohřební. Ty však odejdi do jiné země, kde nežije Vij. Jeho moc končí v Karpatech, dále již nesmí.“

Sařec vytáhl rubáš, dávno již připravený, navlékl jej a ulehl, aby zemřel. Žluť šafránu pokrývala jeho tvář a modré stíny mrtvých se nad ním skláněly.

„Uteč,“ říkal si Haase a jeho nohy již běžely. Ale Haase věděl, že Vij tak snadno nepustí svou oběť. Má dobré strážce ve svém království. Jejich ruce sáhnou k puškám a obuškům a přivlečou ho před Vije.

I vzpomněl si Haase na Kafkovo zlato. Leželo daleko v Praze, ale jeho trpyt pronikal až do města Berdyčeva. Kafkovi nepomohlo, ale jemu pomůže. Byli lidé pod mocí šelmy, jimž bylo dovoleno, aby jednou začas opustili Vijovo království a setkali se se svými ženami. Byli to služebníci služebníků Vije, lokaji a komorníci jeho pomahačů, kuchaři a výčepníci. S těmi se seznámil Haase, neboť i jejich hlas dovedl napodobit. Po jednom z těchto komorníků poslal list a podepsal jej Kafkovým jménem. Nechť mu pošle člověk, u něhož je zlato uloženo, malou část peněz a nechť si ponechá zlato, tak prosí Kafka, který zmírá hlady, je muž zemřela žena a jehož bijí pomocníci Vijovi. Snad se nad ním smilují, dá-li barevné obrázky, milují tyto obrázky šustící v rukou.

Člověk, u něhož bylo zlato uloženo, snad nevěděl, snad věděl, že dopis nepsal Kafka. Ale zlato se třpytilo v jeho ruku, podobalo se měsíci nově vycházejícímu. Sáhnout na ně, ponechat si je bylo by dobré. Vstal by ráno a řekl by: „Ty *moje* zlato.“ Šel by kolem krámů, smály by se na něho vystavené předměty, elektrická lednička by mu vrčela vstříc a stříbrná liška by otvírala tlamu, i řekl by: „To všechno mohu mít za *svoje* zlato.“ Dal tedy komorníkovi několik obrázků, tolik, kolik si jich vyžádal Haase. A řekl si – tím jsem vyrovnán s Kafkou, nebude ode mne již nic požadovat, ať psal dopis, nebo nikoli.

Komorník jel dlouho bažinami, úvaly a houštinami. A jednoho dne dorazil do žáru spáleniště města Berdyčeva. Pták s křídly ustríženými, který kdysi slyšel na jméno Kafka, ležel tam na silnici mrtev, svíraje nepotřebnou lopatu v ruku. Komorník si ho nepovšiml, protože ho neznal a pohled na mrtvolu mu nebyl ničím novým. Neboť marně nebyl služebníkem služebníků Vije.

Avšak Haase seděl ve své jamce sám, obklopen motykami a lopatami. Neodříkával modlitbu za mrtvé, pobrukoval si píseň, kterou často zpívali služebníci Vijovi, doprovázeni pištcí a hudebníky. Dal komorníkovi odměnu, jež mu náležela za doručení obrázků, a za obrázky si koupil takový papír, který z něho udělal jiného člověka. Byl to glejt opatřený pečeti, který otvíral cestu z království Vijova. A touto cestou se vybral z černé Ukrajiny a červené Rusi, aby si našel pohodlný, bezpečný a dobře zásobený pelech v lese, kde se nepotulují šelmy a služebníci Vijovi.

Hle, to je onen příběh o žluti šafránu a modři večerního stínu.

Mrtví z něho civí důlky lebečních kostí, zlato se v něm třpytí a křiví tváře, modrá mlha se vznáší nad

černými bažinami, mlýny melou žluté kosti na fosfát a odstředivky vylučují z modrého tuku žlutý glycerin.

A vůně Berdyčeva, vůně šafránu, vonného koření, smíšená s čadivým kouřem voskovic, stoupá v kruh mrtvých, za něž již nikdo neodříká kadiš, modlitbu pohřební.

ŠEDÁ A FIALOVÁ

Josefu Haselbachovi

Šedá je ocel a sténá, když na ni dopadne buchar. A nikdy nesténá stříbro ani zlato pod kladívky klenotníků, vždy vzlyká ocel, protože je drcena svým bratrem.

Ale když ruka, teplá lidská ruka zvedá závaží, pak směje se ocel, ví, že se napínají šlachy a tvář fialové, tehdy je hlazena, nikoli udeřena svým bratrem.

Mrtvola ležela na čerstvě povlečeném lůžku, byla kusem masa, jež se začalo rozkládati. A člověka již nebylo, nebylo ho nikdy, protože kapsy byly pečlivě prohledány a podšívka vypárána. Ne, nikdy nežil člověk, který se ještě nedávno plížil ulicemi, lehával pod mostem, když pršelo, zalézal do pískovišť a skrýval se v cihelnách. Ústa mrtvoly se zkrivila úsměvem, jako by se vysmívala zatykačům a hukotu pátrání, ne, nikdy nežil takový člověk. Avšak mrtvola leží na čerstvě povlečeném lůžku a kolem jsou živí lidé.

Tehdy přichází strach. Zmocňuje se nejprve rukou, pak ochrnuje nohy, dává srdci divoce bít, zakaluje oči, chodí strach po bytě a plije do jídla, vznáší se nad mrtvolou a stále ji křísí.

A živí lidé chodí kolem s nohama podlomenýma, sbírají zaklínadla, aby je zaplašili, pronášejí zasliby a proklínání.

Mrtvola leží s bradou pokleslou, její oči jsou skelné, odrážejí se v nich vrata trestnic a nůž gilotiny, i těmito očima mluví strach. Pak ještě více poklesávají nohy a ústa mluví o smilování, jen život nám zachovej, abychom neleželi jako tento zde s bradou pokleslou a očima obrácenýma v sloup.

Kdysi mluvila ústa člověka, z jehož mrtvých očí

nyní hovoří strach, mluvila o boji a nebezpečí, o rybníku, kde bylo nutno se podobati kulíku a zalézati do vody, jako vodní krysa. Již nepromluví ústa, nyní má slovo strach, strach, strach.

Do crkotu kapky padající na otvor výlevky vypravuje o bušení pěstí, o mlácení železným klíčem, kopání okovanými botama do měkkého, poddajného těla.

Hle, mé prsty, nikdo vám neporoučí, a přece se odtrhujete od žhavé plotny, budete lámány a krev z vás bude crčeti, jste přece takové křehké, třebas je vám dáno denně zápasit, sloužíte mi, jak sladce a dobře mi sloužíte, promění vás v krvavou kaši, nebudete již mými.

Hle, mé nohy, nařizují vám a vy šlapete, dotýkáte se chodníku, přecházíte jízdní dráhu a utíkáte před automobilem, běžíte, běžíte před nebezpečím.

Hle, mé srdce, je mi dobře, když neslyším tvé bušení, ale vím, že bdíš, že budeš bubnovati na poplach, že se dovedeš ztišiti a mírně tlouci, až pomine strach.

Kdysi mluvila ústa člověka, jehož tělo leží na bílém prostěradle, dovedla i žvýkat černý chléb, dovedla dotýkat se okraje sklenice a píti, dovedla i líbati, mnoho dovedla, než poklesla a obnažila zčernalé zuby.

Nebude pohřbu, říká strach, nebude svíček u čtyř rohů, nebude umývání ani rakve, nebude bubnovat hlína na dřevěné víko, nebude slz nad zasypaným hrobem a řečí, jež vypravují o smutku a skončeném boji. Nebude sjíždět mrtvola do šachty žároviště za pomalých zvuků varhan, nebude stoupat kouř z pece a mísit se s dýmem města, kouřem továren a sporáků.

Od konce pokoje k druhému pobíhali lidé, běhali kolem mrtvol, jak jim kázal obřad nařízený strachem. Zadrnčení zvonku donutilo je skrčit se; oči marně hledaly útočiště, protože trčeli v domě, který byl jako jiný dům, šedý a teskný, s křikem dětí, vádou manže-

lů a řinčením věder. Sténala voda ve vodovodu, když stoupala do vyšších pater, sténali lidé u čela postele, když zadrnčení zvonku dalo strachu chrapot hrůzy.

A pak upozorovali, že zvonek mluví smluvenou řečí, zvukem tajných smluv a uzavřeného společenství. I bylo nutno odemknout.

Vstoupil nový člověk, byl uvítán přívalem výkřiků, jektáním hrůzy, stál u čela postele a díval se na mrtvou tvář, padl jeden, padne i druhý, snad všichni zahynou, viděl tělo mrtvého kamaráda, šli spolu úvozem, doprovázeni drnkotem kytary, hle, píseň se vznáší nad mrtvolou a plaší strach, již nyní se jen krčí v škvírách pelesti, není strachu, jen píseň se vznáší nad mrtvým tělem, píseň o boji a naději, píseň o vítězství a spravedlivé věci, mírou člověka je měřena smrt a shledána lehkou, mírou, jež je dána vírou a nadějí.

Je třeba vyřknout počet míry, aby jej uslyšeli živí lidé, a tehdy vstoupí poprvé jako host ticho a usedne k čerstvě prostřenému stolu. Neboť živí chtějí žít.

I byla pozdvižena mrtvola, vstal Lazar z hrobky své, ale zavřena byla jeho ústa, byl vlečen po temném schodišti do noci bez světla pochodní. Dva lidé svírali jeho ramena, z nichž jeden byl nový příchozí, jedovatý dech vnikal do chřípí, těžce šli lidé, neboť břímě bylo lidským masem, jež viselo na jejich zaklesnutých rukách.

Tak vlekli mrtvolu ulicí, až nový příchozí, jenž měl tolik jmen, že téměř zapomněl své pravé, dal svému společníku znamení, aby zůstal stát.

Ruka, jež zdvíhala v továrně ocel, uložila pak kamaráda na prahu cizího domu. Bude zde civět mrtvýma očima až do rozednění, kdy první člověk vyjde na ulici a pohlédne na fialovou tvář, slunce se bude obrážet v jeho sklených očích a bezvládné nohy se budou tupě opírat o chodník.

Tak ještě jednou ať v uších zazní drnkot kytary a píseň o vítězství a boji, nechť promění se tvrdá stěna domu v alej kvetoucích lip, tak končí služba příteli v hodině smrti.

Neboť šedá je ocel, ale když ruka, teplá lidská ruka zvedá závaží, pak směje se ocel, když se napínají šlachy a tváře fialoví, tehdy je hlazena, a nikoli udeřena svým bratrem.

1944

HNĚDÁ A BÍLÁ

Janu Mannsbarthovi

V bílém tichu se ztrácí šepot kamení, nohy se boří, zapadají. Ale tlapy, hnědé, hebké tlapy sjíždějí po sněhu, jsou lehké a hbité, patří k nim však tlamy, jež zvykly si rvát ostrými, bílými zuby teplé lidské maso. A vlčím krokem jdou tlamy po stopách.

Prchal již několik dní a hranice byla ještě daleko, plížil se kolem samot a selských dvorců, přespával ve stodolách a senících, ne, nesměl ho nikdo vidět, a jedl to, co si ukradl – syrovou řepu, trochu ovsa a namrzlé brambory.

Nesměl a nemohl nikoho požádat o nocleh a teplé jídlo, jak se mu stýskalo po ohni a teplém jídle, chvěl se chladem a hladem, ale musil vpřed, i když to byla cesta zajíce zamotávajícího své stopy.

Bylo nutno býti i zajícem, i liškou, plížit se tichem a bořit se do sněhu, po spánku volalo hladové tělo, ale vpřed bušily spánky – tam, kde je pokoj a mír, chléb a hrnec teplé polévky, tam, kde je spánek na lůžku a hranice.

Kdyby mohl obrůstí kožišinou, bílou nebo hnědou, třeba i rezavou, kdyby se jeho těžké nohy mohly proměnit v tlapy nebo třeba jen kopýtka – být zvířetem bylo by dobré.

Ale byl člověkem uprostřed štvance v otrhaném zimníku a nakráplých botách, bylo nutno šlapati tam, kde je třeba skákat, letět a zahrabávat se do nory.

A nepřítelství civělo na něho ze všech stran, větve ho bodaly do tváře, sníh ho chytal do pasti, tma se ho snažila polknouti a někde vzadu byli lidé s puška-

mi a revolvery, vysílacími stanicemi a plakáty, na nichž byl zobrazen s označením odměny.

Měl býti skolen a odměna vyplacena, jeho krev byla oceněna a zvážena, byl lovnou zvěří, a přece nebyl a nemohl být zvířetem za této štvance.

Nohy zapadaly do sněhu, hlad se mu zavrtával do vnitřností, žvýkal suchý list, který našel na sněhu, neměl chuť tento list zanesený odkudsi zdaleka, snad patřil stromu, který nesl ovoce, ne, lépe by bylo býti zvířetem, rváti maso z živého těla a píti teplou krev.

Avšak po té touží psi. Slyšel jejich štěkot z dálky. Běží po stopě, lehce sjíždějí hnědé tlapy po sněhu, skákalí přes jámy a vývraty, čichají do zvířeného sněhu. Nezadrží je nic než teplé krvavé maso, lidské maso.

Nemohl se před nimi skrýti, nemohl potlačit pach svého těla, jež žilo, dýchalo a pohybovalo se, mohl by se jen proměnit v mršinu, ale i tu by vyčenichali.

Ale někde přece jen musí být řeka, jen řeka může zadržeti psy, protože v ní ztratí stopu, ale nesmí být zamrzlá, pak přejdou po ledu v jeho stopách.

Tehdy musí tělo, jež se bude vzpírat, poslechnout rozkazu a vskočit do ledové vody, ruce se musí rozhodit a nohy odrážet, aby mohlo tělo plout.

Musí tu být řeka a nesmí být zamrzlá, tisíce jehel bodá do očí a oči slábnou bílým sněhem, musí nyní dobře pátrat očima, vyhlížet řeku. A nesmí být zamrzlá, ne, jistě nebude, je to horská řeka, prudká a dravá, zápasí s mrazem a nechce se dáti uvěznit.

Budou pak štěkat psi na srázném břehu řeky, voda jim vezme stopu, voda, jež všechno očisťuje.

Ale třeba ho dostanou, dříve než najde řeku, budou mu rváti maso zaživa, budou se jím sytit a chechtat se budou lidé s puškami, revolvery, vysílacími stanicemi, protože se již nebude podobat ničím člověku vyobrazenému na plakátu s odměnou.

„Vpřed,“ říkaly spánky a tělo se vleklo namáhavě dále, kdyby bylo možno usnouti dříve, než se zakousnou do těla ostré tesáky, usnout na věky, být mršinou, které se již nedotknou.

Ti všichni tam vzadu jsou zvěří. V teplých kožíšcích a huňaté srsti se vysmívají mrazu, ať žije lov doprovázený žbluňkáním lahve, ať hřeje příjemně žaludek naplněný masem. Jemu pak zbývá jen zápasit o život.

Rozhodit jej do větru, aby byl nesen jako suchý list, který žvýká, aby poletoval jako sníh, aby se mu dostalo lehkosti a letu – žít, to znamená řeku.

Daly jí sílu deště a sníh, křičí a zpívají v ní horské prameny, ó, řeko, jež se měníš s každým okamžikem, dám se tebou nést, vstoupím do tvých mrazivých vod, musíš vydržet a zápasit, aby tě nezkovali bílými řetězy ledu, ať tříští se tvé vlny o kameny přejí, bojuj do posledního dechu, bojuj o proud, nekonečný proud živé vody.

A marně budou štěkat psi u tvého břehu, marně budou tupě civět na tříšť vody, marně budou čichati do vzduchu, jenž bude plný tvé čistoty.

Tebe hledám a k tobě se uchyluji, řeko, která vše dáváš a bereš, tobě svěřuji svůj život vypsáný na plakátu s odměnou, za níž se pachtí lidé a psi.

Vlekl se sněhem, doprovázen sborem psí smečky, jenž zazníval z dálky, slzícíma očima hledal řeku. Bušící spánky volaly „vpřed“ a tělo zápasilo, sténalo a kroutilo se v křečích prázdného žaludku.

Uviděl již prvního psa, nebo se mu to jen zdálo, byla to jen skvrna, hnědá skvrna, ale byl v ní život, pohybovala se, rostla, nemohl to být párez, protože by byl přikryt sněhem a nemohl by se hýbat, jsou tedy již blízko psi a poloslepé oči nevidí ještě řeku.

Ne, nemohl se ohlížet, musila tu být řeka, musila

být sem poslána z vysokých hor, musilo jí být dáno, aby se vryla do sněhu, roztrhla jej jako svítící pruh, aby mrtvým dávala život a požehnání klesajícím.

Nesměl se ohlédnout, a přece jen se ohlédl, když štěkot zesílil, viděl již, musil vidět ve velké dálce, ale přece již tak blízko, jak hnědé tlapy kloužou po sněhu, ještě chvilku a ucítí horký dech a pak se zaryjí tesáky do měkkého masa a budou je rvát, krev bude barvit sních a psi jej budou chlemtat, aby uhasili žízeň.

Volám tě, řeko, v poslední chvílce, na konci beznaděje, přijď čistá a svítící z hor, přetni cestu lesklou čepelí vod, k tobě se uchyluji a tebe vzývám.

A hle, ležela před ním řeka, jako by se právě zrodila, jako by vyvřela z hlubin země, rachotila a valila se bílou tmou smrti, ne, nedala se zavřít do žaláře ledu, zpívala a harašila, valila se přes kameny, tekla a proudila, zpupná a vítězná nad mrtvolou ticha a hnědých skvrn. Rozhodil ruce a skočil do ní, dal se jí nést k protějšímu břehu svobody a hranice.

ŽLUTÁ A ČERNÁ

Památce Pavla Meisla

Jde úzkou branou jateční dobytek. Široko rozkročen stojí řezník, pohledem měří kusy – hle, plece, hle, kýty, proniká do vnitřností, zkoumá, kolik bude loje a kostí. Na krku jsou čísla, aby byl počet správný, aby nebyl okraden majitel stáda. A na prsou je hvězda s nápisem označení druhu, aby porážeci rychle našli srdce.

Řinkotem nepotřebných misek je ověšen transport, na krku se houpají čísla, čísla je doprovázen každý krok, tak vpálena jsou čísla ještě do živých těl. A těla se soukají neochotně do jateční brány, váhají, cítí pach krve na betonových dlaždicích, ale jdou, svírajíce v ruku cedulku v cizí řeči „dostavte se“.

Nechť ještě promlouvají věci, než bude hrdlo postaveno pod řeznický nůž a do těla se zatne širočina, ještě než bude navěšeno číslo a našita na srdce hvězda, jejíž barva je žlutá a černá.

Ležel jsem na tvých poduškách, pohovko, a vyplouval jsem s tebou do dalekých krajín, ležel jsem a viděl palmy Oceánie, lomenice střech, široké pásy automobilů a sloupořadí světél.

Bral jsem tě do rukou, sklenice, dotýkal se lesku tvých hran, slyšel jsem tvé zvonění, talíři, když jsi mě zval k pohoštění, viděl jsem tvé ostří, noži, a tvé zuby, vidličko, když jste tančily za obřadu jídla.

Mé nohy zapadaly do mechové koberce, naslouchal jsem hukotu kamen, bránily jste mě proti mrazivému vetřelci – sirky, uhlí a rošte.

Obracel jsem tvé stránky, kniho, a naslouchal šumění tvého papíru, slyšel jsem hvizdot lesních ptáků.

ků v korunách stromů a houpavý krok mořeplavců na vraku lodi, točil jsem knoflíkem rádia a přiložil ucho k jeho mušli a do uší mi zahřměl hukot příboje, doprovázen rachotem bubnů a flétnou usmíření.

Otočil jsem kohoutkem a dal stékat na ruce pramení vody smývajícimu špínu dne, cvakl jsem vypínačem a dal zářit světlu nad propastí tmy.

Toho všeho se vzdávám, abych si připjal na krk číslo a na srdce přišil hvězdu. Hvězdy a čísla leží vedle sebe, jimi je vykonána proměna v zvíře, hle, kouzla čarodějnice Kirké, hle, kopyta, jež rostou místo nohou, hle, tvář, jež nabývá tuposti odevzdání.

Úzkou branou vrávorá jateční dobytek s čísly a hvězdami. Není zelených pastvin, není líného přezvykování, není brodu přes řeku a večerních zvonců návratu, jen studené stáje a shnilá sláma, slabě podestlaná. Neboť řezníci nedopřávají dobytku, aby v poslední chvíli, před úderem palice a širočiny, natáhl své tělo do louky pampelišek, žlutá je jen hvězda a černá je krev houstnoucí v kbelících.

A jestliže učinili ze všech jateční dobytek, aby je hnali s čísly a hvězdami na porážku, jestliže jim dali tvář beránků a zoufalství tahounů, jestliže jim dali místo lůžek ztrouchnivělou slámu, místo talířů koryta a místo jídel pomyje, pak nechť vystoupí zvíře, aby bylo soudcem lidí.

Nechť se jmenuje Petr, neboť v jeho srdci je skála lásky, kráčí neohroženě cestou bičů, obušků a výsostných znaků s lomeným křížem. Není mu dáno býti člověkem, není jej možno proměnit v dobytek, je jen malým psem.

Když uviděl, že jeho pán si zavěšuje číslo a mění svou tvář, nezakousl se do jeho lýtka, nezaštěkal na něho, neuvěřil, že přestal být člověkem, ačkoli mu dal pán kdysi jméno Petr, a nikoli Tomáš.

Snad se line zář z pluvíálů, snad hoří svíce k potě Boha lásky, snad vstávají mrtví k poslednímu soudu a naplnění, co může však o tom věděti malý pes? Nikdy nekrácel po jezeře Genezaretském, nikdy nevystoupil na horu, aby uviděl pokušení a království světa.

Ohlodané kosti byly jeho potravou a míčku se podobal svět, za kterým se honil po parcích. Aniž byla cesta, kterou krácel, cestou přímou, protože musil skákat a dát se vléci na šňůře, když bylo jeho hrdlo svíráno obojkem a ústa zavřena ocelovými pruty náhubku.

Ulehl k nohám svého pána, prosil ho vytím a skučením, aby neodcházel. Neboť čichal neštěstí, cítil v chřípí pach krve a tupý úder širočiny. Ty, jenž jsi tak mocný, žes mi dával každodenně do misky potravu, ty, jenž dovedeš stvořit teplo a světlo, jenž dovedeš otvírat dveře, jenž dovedeš najít cestu uprostřed polí a mezi kamením města, nemůžeš přece nastavit hrdlo pod řeznický nůž. Ale pán si ho nevšímal, byl již číslem a na prsou měl hvězdu, vycházel ze dveří a ani se po něm neohlédl. Čím jsem se provinil, snad jsem se pral, snad jsem rozkousal bačkory, snad jsem neposlechl volání, spáchal jsem mnoho hříchů, ale vždy jsi mi odpouštěl.

Ale pán vycházel ze dveří a za ním se plížil Petr. Jalovým krokem šel pán, snad si již odnavykal kráčet po dvou nohou, snad byl již dobytčetem, než došel k úzké bráně jatek. Štěkotem ho varoval Petr, nevšímal si ho, nedal na jeho štěkot a skučení. Snad ho nevidí, protože se neohlíží dozadu, přeběhl ho tedy a postavil se mu v cestu, „nechoď, nechod, neopouštěj mě, hled, budu před tebou skákat a rozveselím tě kotrmelci, přinesu ti kamínek a budu panáčkovat, jen mě neopouštěj“.

Poprvé na něho pohlédl pán a řekl: „Jdi domů, Petře.“ Není domova, věděl Petr. Zbyla jen rohožka a uzavřené dveře, copak je domovem kamenné schodiště a hněvivý hlas domovnice? Neuposlechl a ploužil se dál za pánem. Po chvílce si na něho vzpomněl pán, křičel: „Jdi domů, Petře, povídám ti.“ Ale bylo v tom křiku zoufalství, jež se dotýkalo srsti jako rány bičíku. Bylo nutno, aby se odplížil, protože pán zřejmě nechtěl, aby sledoval jeho stopu. Šel za ním tedy z dálky, ne, nemohl se mu ztratit, mezi tisíci lidmi by poznal svého pána, třeba nyní kráčí jiným krokem a třeba je jeho tvář změněna.

Došel s ním až k jateční bráně. Uviděl řezníka, jak stojí rozkročen před branou a oceňuje kusy. Viděl, jak se krok pánův zvolňuje, jak se vleče potácivým krokem, jak váhá a přešlapuje.

A tehdy se rozhodl. Musím jít k němu, půjdu s ním i pod řeznický nůž, neboť co může vědět malý pes o výsostných znacích a proměnách člověka ve zvíře, jak mu chcete vyložit, že jeho pán je přežvýkavcem, když sedával u jeho nohou a přijímal z jeho rukou potravu?

Utíkal k bráně a byl uvítán kopancem řezníka. Svalil se a opět vstal, viděl, jak jeho pán mizí v bráně. Byl však Petrem, který nikdy nenaslouchal kokrhání kohouta, postavil se na zadní nohy a panáčkoval, snad uprosí řezníka, snad oklame řezníka, když se postaví na dvě nohy. Pálila ho rána okovanou botou, ale necítil bolesti, chtěl běžet za svým pánem, olízne mu ruku a položí svou hlavu do klína, snad se potom pán probudí a odejdou domů k teplým kamnům a plnému talíři.

A tak ho zastihla kulka z revolveru, vestoje má umírat hrdina, vestoje má umírat člověk, když je jeho srdce naplněno láskou a věcí spravedlivou, vestoje má

umírat navzdory obuškům a výsostným znakům. Měl na krku obojek s číslem psí známky, ale na jeho prsou nebylo hvězdy, jejíž barva je černá a žlutá, padl ranou do hlavy a nůž řezníkův se nezatkl v jeho srdce.

FIALOVÁ A ČERNÁ

Památce A. V. Friče

Fialky klečí na stráni, dívají se zvědavě na černý dům, letí nad nimi vrána a krákorá, přichází poledne v plížení kocoura Kašpara a mečení kozy Barbory.

Revolver vytažený z opasku je čistý, vykoupán v oleji a natažen v pozoru.

Pozdě večer přijdou, aby dobývali dům, oprýskané jsou jeho stěny a zčernalé dřímotou, probudí se ze spánku v padání omítky a ožije za rachocení palby.

Držíš život v palci tlačícím na kohoutek, zvědavě dívá se kocour Kašpar, lhostejně koza Barbora, připravuj plátno, jež bude ti praporem, obvazem a rubášem.

Fialky spí na stráni, noc dala jim zapomenouti na starý dům, bdí kocour Kašpar a koza Barbora líně podřimuje. Čeká a číhá natažený revolver, čistý a vykoupáný před hodinou smrti, než vyjde první hvězda dne svátečního.

Ulehni do trávy a skryj do ní svou tvář, svou vůni ti dají fialky v zčeřené stráni a černý dům se bude obrážet v lesku revolveru.

Buď pevná, ruko, a svírej tvrdě revolver. Jím hovoříš a jím zpíváš, jím přibíjíš, jím kreslíš postavy v království stínů, jím přivoláváš budoucnost a jím se loučíš s bitevním polem.

Postav se pevně, kocoure Kašpare, vytáhni drápky, v zježení hřbetu nechť se projeví tvá zmužilost a dobře kryj svá záda, až nadejde hodina boje.

Usni v pokoře, kozo Barboro, spi a přežvykuj travu, snad zadřela se v tvém zubu fialka, jak málo na tom záleží tobě, které odbírají mléko tvých dětí a jež budeš kráčet pod řeznický nůž.

Připomeň si svou slávu, černý dome, nechť kulky odprýsknou tvou černou dřímotu, nechť vzplaneš na-
posled v slavnostním reji světél, praskotu kulometů
a drnění rozbíjených tabulek.

Ať mluví však za všechny, za zmužilé, za pokorné,
za nahrbené, ať za ně mluví revolver řečí přímou bez
vytáček a lichotek, bez krajkových slov a klenbových myšle-
nek. Máš nyní slovo, dovršiteli.

Plížili se tmou a obstoupili dům. Měkce do ticha
voněly fialky, naježil hřbet kocour Kašpar, převálila
se na druhý bok koza Barbora. Pak protřhl revolver
ticho.

Jak krásná, jak výmluvná byla jeho řeč! Stoupala
výše a výše do stráně, nesla se k hřbitovům, spojovala
se s vůní fialek, kouřem továrny, s plácem nemluvněte
v dalekých chalupách, hřměla a jásala do noci. Probu-
dila město a zazpívala do pochodu, byla však osamě-
lá, trpce osamělá.

Dostalo se jí odpovědi štěkotem kulometů a pal-
bou pušek, ale přece jen jasný byl její stříbrný hlas,
jak odpovídal klidně v této rozprávce. Ve vytí a štěká-
ní, v bučení a chrochtání byl hlasem člověka, něžným
a přemlouvavým, pevným a nesmlouvavým, toho, jenž
se brání, toho, jenž hájí svůj dům, svou stráň, svou
cest.

Tak pokračovala nerovná rozprávka v noci. Vztyči-
la se koza Barbora a nastavila slechy, kulky bubnova-
ly na krytinu její stáje, chtělo se jí uprchnout na stráň,
ale dveře byly pevně uzavřeny závorou. Kašpar zvěda-
vě naslouchal, jak drnčí tabulky skla a sténá dům, ne-
poznával jej, bylo v něm mnoho hluku, šramotu a ra-
chocení, jako by byl přepaden vpádem krysa, a přece
cítil v chřípí jen kouř, jako by si požár klestil cestu za-
hradou. Zbývalo jen naježiti hřbet, vytáhnout drápy
a poslouchat, jakou řečí mluví hlas revolveru.

Byl přehazován z jedné ruky do druhé, když se prstů zmocnila křeč únavy, stále však mluvil a odpovídal. Čpavý kouř dusil vůni fialek, spaly příkrčeny mezi stébly trávy, jednou však přece jen přijde den a tehdy se pozvednou v ranní rose.

Míjela noc, v třeskotu a rachocení. Pak zamečela koza Barbora úpěnlivě, jako by ji táhli na porážku, to bylo tehdy, když zasáhly ji kulky a když začala hořet stáj.

K nebesům žalovala její pokora a k hluchým uším se obracel její pláč, umírala s výčitkami a naříkáním, bez pomoci a útěchy. Vzali jí kdysi mládě, zapíchli a pověsili na hák, okrádali ji o její mléko, bili ji, když užírala pupence, zavřeli ji do páchnoucí stáje a nyní umírá, nyní se škvaří její kůže zaživa a její křik se nese k nebesům, jako těch pokorných, jako těch mlčenlivých, kdož přicházejí a odcházejí, kteří jsou vraždění a ubíjeni jen s otázkou ve velkých, kulatých očích.

Avšak smrt kozy Barbory nemohla přerušiti rozpravku. Stále ještě mluvil revolver, stále odpovídaly štěkotem kulometry. A kocour Kašpar se jen trochu pohnul, když uslyšel mečení, vždycky mečela koza, to patří přece k jejímu určení.

Noc plynula a blížil se den, bylo nutno skoncovat nerovný rozhovor.

Teď začal již sténat dům, když na něj dopadaly granáty, červený prach cihel a čpavý dým se nesl na stráž a fialky byly jím posypány, spaly však dále, ukryty mezi stébly trávy.

A ruce již umdlévaly, revolver se odmlčoval, v tu dobu již hořel dům a jeho světlo se spojovalo s ranními červánky.

Tu vyskočil kocour Kašpar a roztáhl naposled drápy, k čemu mu byla nyní tato zbraň? Ne, neplakal a ne-

žaloval, zavrňel jen tiše, ale nebylo ho slyšet v rachotu padajících cihel.

Revolver již mlčel. Byl skončen rozhovor. Jen dům svítil do ranního rozbřesku, do kalného rána zpíval plameny o staré slávě, již odlesk zrcadlil, nehybný, mrtvý revolver.

Pak povstaly fialky v jarním slunci, rosa jim smyla prach a dívaly se zvědavě na mrtvý dům a stíny postav, jež se dobývaly do jeho sutin.

ŽLUTÁ A ZELENÁ

Památce Mileny Jesenské

Vlekla svůj stín, jako břemeno, silnicí. A závist, trpká závist se přichytila stínu. Jsou ti, kdož kráčí ve světle hvězd, když odhodili břemeno a vztýčili hlavu k nebesům, hlavu, jež klesala pod břemenem.

Pohlédněte na ně, než ještě odejdou do vlnobití hrdinných stínů, jdou s hlavami ostříhanými a čísly vytetovanými na levém zápěstí, jdou, držíce svůj osud jako pokladnici, jdou doprovázeni tlukotem srdcí a písni naděje.

Cáry poletovaly kolem nich, hadry, kosti a kůže se válely na jejich cestě, papírové smetí a úlomky sádry se lepily na jejich nohy. Ale jejich ostříhané hlavy se dotýkaly hvězd a jejich ústa se usmívala nad barevnými střípky zápečí.

Pohlédněte na ně, než ještě odejdou, přejte jim vše dobré na cestu. Neboť jejich cesta vede právem útrpným a ostnatým drátem do pece ohnivé, šelmy trhají jejich těla a nebude pro ně odpočinku v ten krátký jejich čas.

Avšak v poledním slunci vylézají plazi ze svých děr. Jejich krev je studená, jejich těla jsou slizká, vlekou svůj stín za sebou jako břemeno a závist, trpká závist se přichycuje jejich stínu.

V prachu budeš přebývat a s hmyzem sdílet svůj osud, lézt budeš, kroutit se a krčít, v temnu budeš chystat svůj jedovatý zub. A stín závisti tě bude stále provázet.

Ti, kdož kráčí cestou svého osudu, ti, jejichž ostříhané hlavy se dotýkají hvězd, ti, kdož naslouchají pláči nemluvněte, bušení kladiv a naklepávání kosy, si ne-

všímají plazů. Neboť jejich cesta je vyměřena a jejich čas krátký, dovedou se sklonit k zemi, jen aby slyšeli, jak dere se k světlu klas, jak trhá pohnojenou půdu. Syčení plazů nemate jejich kroky. A silnější a jedovatější je nenávist plazů. Jen zakousnout zub do živého těla, aby jed pozvolna protékal žilami, aby padl člověk a zmítal se v smrtelné křeči, aby ležel v prachu silnice, jak my tu ležíme, aby se vedle nás kroutil a svíjel, než nadejde jeho hodina, hodina poslední.

Pohlédněte na ně, než odejdou. Jejich srdce jsou naplněna láskou, semeny hořčičnými jsou jejich těla, pilíři mostu, travou, jež pošlapána znovu se vztyčuje, tak kráčí pevným krokem silnicí s hlavami ostříhanými a s čísly na levém zápěstí a jejich nohy se nedotýkají prachu cest, nezavadí ani o smetí, cáry, hadry a úlomky sádky.

Bylo nutno jít na schůzku, třeba byl hlídán byt, bylo nutno se opatrně plížit oklikami, třeba cesta znamenala smrt. Bylo přece jen nutno se podobati plazům a navléci jejich kůže, ale jak se tomu mají naučit ti, kdož nedovedou lézt v prachu?

V poledne kráčela silnicí, když plazi vylézali z děr a hráli svou studenou krev na slunci, za sebou vlekli břemeno závisti. Setkala se se zmijí.

Tak malý, ušlápnutý tvor, tak slizký, tak ohavný, nač bylo třeba si jej všimati, když oči bloudily v dálce a čelo se dotýkalo hvězd?

Snad pouze jej minout, překročit jej nebo odhodit do příkopu nevědomým pohybem nohy, neboť čas je přesně vyměřen a cesta je ještě dlouhá, není možno se zdržovat.

Pohlédněte na ni, ještě než jí zkrátí cestu jed udatvačky. Je malá, je prostá, nosí bavlněný šátek a na nohou opánky. Rozmlouvá nyní s květinami polními, než ji obstoupí obludy Apokalypsy, bude mezi nimi stát

a usmívat se líbezně, neboť jak by se mohla lekat šelem a plazů? Vždyť tato zvířata nejsou ve světě, který zná, tam jsou jen louky a horský sráz, na kterém stojí hrad s cimbuřím a padacími mosty. A dvanáct měsíců se tam hřeje u ohně, vysoko šlehá oheň až ke hvězdám a nikdy neodejde bez daru dívka, jejíž srdce je prosté a jež se přišla ohřát k ohni bez záludnosti. Co na tom záleží, že snad bude vybírat z loktuše uhlíky proměněné v drahé kamení, vždyť jsou uhlíky ještě krásnější, když září v popelišti ohně a zaplašují tmu.

A ještě je možno o ní mnoho vypravovat. Jak kráčela po úzké římse nad propastí a nikdy se jí nezmocnila závrať, nikdy se nedívala dolů, jak dovedla se smát, když vítr bušil do jejích spánků a kolem ní vířil sněh, jak dovedla malýma, slabýma rukama vléci těžké kameny.

Byla pak uštknuta zmijí, ale nepadla do prachu, nekroutila se a neplazila, jen pevněji pohlédla k hvězdám a nesklonila hlavu k zemi, po které se plížila udatvačka. Obstoupily ji obludy s hlavami zvířecími a do tváře jí stříkaly svůj jed, stála ještě pevněji v bavlněném šátku a s opánkami na nohou. Zkrvavily jí nohy ostrými zuby, sžehly jí ruce otráveným dechem, potrhaly obličej, vpálily číslo na levé zápěstí a vyškubaly vlasy. Usmívala se prázdnými dásněmi a její oči směřovaly k hvězdám, nebylo břemena na jejích zádech a kráčela lehkým krokem, když vlekly ji k peci ohnivé.

Pohlédněte ještě na ni naposled. Její popel bude nesen daleko větrem, bude se vznášet k nebesům, ale snese se k zemi, teprve nyní padne na zemi, nebude se kroutit, jen měkce lehne na ni, když se k ní bude vracet.

ČERVENÁ A MODRÁ

Památce Richarda Fleischnera

Růžencem snů jsou propleteny modravé stíny dalek, ale jejich červené korále připoutávají k zemi, domovu a ženě.

Čtyři lidé prchali z města, když se do ulic nesl koňský ohon doprovázený pístei a bubeníky. Prchali, zatímco město hořelo v praporech a krysy vylézaly z děr, poslušny píšťal krysařových. Zaplavily ulice, nyní bylo město jejich, chodily po něm s přívlastky pánů. A krev se lila z vyhrězlých vnitřností jejich obětí, zakusovaly se do nich a ohlodávaly ještě teplá těla.

Byli čtyři, spojeni strachem, přátelstvím, společnou prací a nutností útěku. Černé blatníky se nesly nad pokořenou krajinou, z dálky zazníval trhavý zvuk píšťal, rachot bubnů a pískot krys.

Tehdy čekaly marně prostřené ubrusy, příbory ležely bezmocně u okrajů prázdných talířů a slzy žen byly solí polévky.

Seděli stísněni na sedadlech a dívali se na ručičku tachometru, jen rychleji, jen daleko z města opanovaného záplavou krys. Ještě hovořila světla měkkým přísvitem domácích lamp a hlučnou září obloukovek.

Tak čas rachotil a skřípal ve stroji a oči byly upřeny do dálky, tam, kde je únik, záchrana a svoboda.

Nebylo výpočtu v jejich počínání, ale ruce se již chápaly záchranného lana, šly krysy vábeny hudbou pístečů, překračovaly hory a přeplavaly řeky, šly v hustých proudech stále vpřed a nebylo před nimi záchran, leč v útěku.

Zpívejte píseň o Paříži. Leží po obou stranách řeky, nad parami benzínu se vznáší stín svobody,

usednout do proutěné židle před zrcadlo ulice a dát míjet světu, který plyne z hlubin podzemní dráhy, přivolejte píseň o Paříži kouzelnou hůlkou antény, ať zní do uší a přehlušuje stesk útěku, ať mluví o modravých stínech a červených signálech přechodu.

Avšak usednout na mez rodných polí, ukrojit krajíc chleba, dívat se na vysoké obilí a poslouchat závaný větru, nabrat do dlaně vodu z pramene, stisknout pevně ruku ženy, zabořit se do jejího úsměvu, jak zvoní teplem rolničky domova, co platna jsou kouzla hůlky?

Zpívejte píseň o Paříži, zpívejte hlučně a halasivě s tympány a činelami, protože prstence korálů nás připoutávají k zemi, domovu a ženě.

Nechť opěvuje píseň lesk asfaltu a měkké kroky zapadající do koberců, nechť zpívá o trávnicích cizího města, kde rozdává vodotrysk tříšť barev, nechť vypravuje o trýpytu křišťálu a šustotu hedvábí, ať zní, křičí, slibuje a prosí nad křídly blatníků, nad skřípotem kol, jež se zarývají do země domova.

Přivolejte na pomoc vítr, ať zaneše z dálky hlas píšťal, rachot bubnů a pískot krys, ať větrem jsou hnáni do přístavu bezpečí, ať střelka udržuje pevný směr v bušení srdce a míře tachometru.

„Mám dítě,“ řekl jeden z nich, „růžovými prstíky staví most, teď budou rozsypány a vyhozeny do vzduchu jeho podpěry.“

„Mám ženu,“ řekl druhý, „v prstenu je zakován náš dům a nyní se prsten rozlomí a dům se rozpadne v prach.“

„Mám dívku,“ řekl třetí, „růžový podvazek obepíná její koleno a nyní praskne a mé oči budou oslepeny.“

„Nemám nikoho,“ řekl čtvrtý, „nic se nezlomí, nerozletí a nerozsype v prach, jen já budu sám sedávat

u cizích řek a vybírat odpadky z cizích košů milosrdenství.“

Jen čas, který rachotil a skřípal ve stroji, doprovázel jejich slova a blatníky se vznášely nad pokořenou krajinou.

Valil se po ní proud krys, nebylo pro ně žádné překážky, přeplavaly široké řeky a zlézaly vysoké hory, naplnily údolí a vrhaly se na sýpky, trhaly, kousaly a rvaly, před nimi však kráčeli pištec a bubeníci, aby ohlašovali jejich příchod.

Tam, v městě, které opustili čtyři, snad je již volají na pomoc, snad dítě křičí škrceno noční můrou a prosí o smilování, snad žena se brání přesile krys a nemůže se ubránit, snad lomí rukama země, aby nebyla opuštěna, snad škemrá osiřelý hoblík nebo díže.

Zastavit ručičku tachometru, zastavit a obrátit se zpátky, přelomit hůlku antény s její písní o Paříži a stínu svobody, vracet se, vracet s pokorou a ponížením k dítěti, hoblíku nebo díži.

Roztrhají krysy a rozervou živé tělo. – Tak roztrhají. – Všechno je zbytečné a nesmyslné, je pozdě, zbývá jen pokračovati v útěku. – Nikoli, – skřípou kola do uší, nikoli, domů, domů, snad se již krysy uklidnily, když se najedly do sytosti, snad nyní odpočívají po tučném jídle a nestarají se o nic, leda o své pohodlí.

A tehdy se protrhl růženec, dozněla píseň o Paříži, ne, nikdy nebylo Paříže a vůně ciziny, byla jen mez a teplé lůžko, byly jen lampy těsného domova, hlas dítěte a úsměv ženy.

Vraceli se do dobytého města, vraceli se, třeba jim v srdci vězel strach a třeba jim v uších ještě doznívala píseň o modravých stínech dále.

Nebude však klubička kutálejícího se za lenošných večerů, nepodobá se již město, do kterého se vracejí, městu, které opustili. – Ne, neroztrhají. – Vždy je še-

pot naděje, když červené korály připoutávají k domovu, když se protrhne šňůra růžence snů.

Tak vjeli do města z marnotratného útěku, tak padli za jeho branami v přívalu krys, jež se zahryzly do jejich teplých těl a rvaly jim vnitřnosti zaživa. Nebylo vidět lamp v zastřených oknech, ale z komínů stoupal kouř domova.

STŘÍBRNÁ A ZLATÁ

Jaromíru Johnovi

S plakátů stékala krev, crčela v malých proudech a stékala do kanálů, bledly plakáty natřené červenou barvou, aby se staly podobnými plakátům jiným, s hudbou, tancem a vřeštěním. Nepřehlušily plakáty mrtvé ticho, jen krev kanula pomalu.

Tak chodila zvířata polními cestami, zalézala do nor, unikala léčkám, vyhýbala se pastím, ulétala před čihadly. Byla trávena, stopována, do tmy pronikala záře reflektorů, jíž byla lákána k světlu. Dala však přednost tmě. I byly posílány fretky, krvelačné a slídivé, jejich ostré zuby se zatínaly do hrdel. A plakáty červeně označené mluvily o krvi. Neboť krev proměňovala zvířata v jména, jen krví bylo rušeno zakletí.

Tma ležela nad městem, kde žila zvířata. Jejich oči byly poloslepé námahou, blahořečila však tmě, v níž ztráceli lovci stopy. Proklínala tmu, jež mátla jejich houravé kroky. Pila vodu z kaluží, ježto napajedla byla hlídána, a potravou jim byly zbytky kradmo vybírané.

Nyní by bylo třeba vypravovat o mostu, ostrovu a řece. Jedině řeka svítila a ukazovala cestu putujícím v noci, byla jim kompasem, do černé slepoty města mluvila stříbrným hlasem. Most splýval s tmou a ostrov byl temnou skvrnou sepjatou spínacím špendlíkem vod.

Pak nastalo ráno a město vstalo v slunci, vylezla zvířata ze svých nor a navlékala lidskou kůži, byla jim dána lhůta denního světla, aby v ní chodila za křiku amplionů a červených výhrůžek plakátů.

Mrtvé ticho bylo protrženo barvami praporů. Vy-
létly do vzduchu nesenou touhou, hořely a zpívaly nad
šedivým městem. Doprovázeny hřmotem, strhávány
holýma rukama, natahovali bezmocně své spáry orlo-
vé, hynoucí v kalu ulice, smáčení deštěm.

Povstaňte, mrtví, a pohlédněte na své dílo. Neboť
z krve, jež crčela s plakátů, bylo vykonáno, vaší krví
pomazána změnila se zvířata v lidi.

Salva na vaši počest! Do mlhy a pramének deště
křik svobody, dusot kroků a štěkáni kulometů. V les-
ku zohýbaných kolejí proniká váš hlas.

Zpívejte, mrtví, píseň o svobodě. Je sladká, neboť
je máčena v krvi, je moudrá, protože rostla na výši-
nách a klíčila hluboko v zemi, je krásná, protože při-
vázána ke kůlu, smála se v krupobití ran, je měkká,
protože dávala odpočinek na pryčnách, je tvrdá, pro-
tože přimila jak ocelové péro, je nízká, protože se kr-
čila v úponcích trávy, je vysoká, protože se týčila jako
skála k nebesům, je horká jako vřelá pára, je studená
jako ledovec plující pod vodou.

Salva na vaši počest! A hlas stříbrné polnice, stří-
brné řeky, jež dala mu vzdout se. Tak nyní nechť se
nese nad městem, nyní nechť proniká všudy, nechť
vzbudí vás z vašeho spánku. Ležíte roztroušeni v ci-
zích zemích, váš popel se již smísil s hlínou, vaše kos-
ti jsou přelámané, vaše lebky roztrštěné. V hnilob-
ných hadrech a nazí nesete ještě svá čísla tetovaná
na levém zápěstí. Třásli jste se v horečkách tyfu, kr-
čili pod ranami bičů, kroutili jste se v křečích hladu,
spásali jste trávu, byli jste zvířaty – dobyt看 s čísly,
tažnými koni, zajíci a liškami, psy ohlodávajícími kos-
ti, vlky vyjícími na měsíc. Stáli jste před napřažený-
mi puškami a počítali vteřiny, váleli jste se v mrazu
na podlahách železničních vagonů, padali jste s ná-
spů a vaše zmrzlá těla zvonila, když se dotkla kolej-

nic. Tiše k vám broukala svoboda do uší. Tišila vaše rány, lehala závojem na vaše oči, dávala potravu vašim prázdným útrobám.

Poslechněte si ji nyní, když mluví hlasem stříbrné polnice. Poslechněte si ji vy, kteří jste ji slyšeli v šepotu trávy, v crčení praménků vody, v šumotu větru a víření prachu.

Salva na vaši počest! Nyní nechť mluví zlato. Ne zlato prýmků, ne zlato dukátů chtivě hrabaných do pytlů, ne zlato pyšných kupolí, ale zlato žloutnoucího klasu, zlato padajícího listu, zlato slunečního paprsku. V požárech nyní mluví zlato, tvrdé a kujné, rozlévá se a zaplavuje město.

Vyšlehává z děl, rozsypává se v jiskrách, letí ulicemi v záblescích kulometů a rachotu granátů.

Raženo vámi do tvrdých mincí, raženo vámi z vašich těl a přerážených kostí zvoní svobodou.

Salva na vaši počest! Olovo a ocel jste změnili v stříbro a zlato. V ohnivých pecích bylo taveno, stydlo v tyglících, bylo válcováno a tepáno.

Povstaňte, mrtví, a pohlédněte na své dílo. Jak zlatý most se klene nad stříbrnou řekou, jak zlaté cimbuří stříbrného hradu se týčí v modři nebes.

V prachu a kouři se valí vaše svoboda. Mluví stříbrným hlasem polnice, zlatými podkůvkami je podkouvána, zvoní na poplach v plamenech a teče stříbrným proudem řeky.

Salva na vaši počest! Jak málo jste vážili, házení do jam zapomnění, jak páchly vaše vyhřezlé mrtvoly a zlomené, bezmocné ruce. Jak těžký byl váš krok, jak nahrbeni jste klesali pod tíhou nepotřebných zavazadel, jak byla vaše ústa vyprahlá a rány mokvavé.

MLČÍTE, když za vás mluví svoboda hlasem stříbrné polnice. MLČÍTE, když za vás mluví déšť skrápějící dláždění barikád. MLČÍTE, když za vás mluví revolver

a pancéřová pěst. Mlčíte, když za vás hřmí daleké rachocení tanků.

Ti, kdož byli odsouzeni, aby se stali zvířaty, lidé probuzení vaší krví zpívají za vás píseň o svobodě. Jak voní deštěm a střelným prachem, jak víří a krouží nad městem, jak hřmí a buší, jak rachotí a zvoní, jak tluče a naráží, jak blýská a hřmí.

To je váš den, váš, kteří jste přišli z vlnobití stínů, to je váš den s křídly plamenů vítězství, zlatem víry a stříbrem naděje.

Salva na vaši počest! Květiny, jimiž podestlána je svoboda, jsou květinami vašich hrobů, světla, jež zaplašují tmu, jsou pochodněmi vašich pohřebních průvodů, dunění děl a rachocení tanků je vaší hudbou smuteční.

Tak hořte a sviňte v zlatě požárů, stříbrnou polnicí zpívejte píseň svobody.

MÍR

Povídky z let 1938–1948

AUKCE

V aukční síni bylo dusno, tolik lidí bylo namačkáno v malé místnosti, ovzduší bylo ospalé a hlas vyvolavačův lenivý. Nejdříve byl dražen nábytek, jednotlivé kusy se vyjímaly podivně, křesla vypadala jako nepotřebné harampátí, vyřezávané etažérky z minulého století tu stály bezúčelně, slušelo by se, aby mokly někde venku před krámem vetešníka, svalené na hromadu. Bylo neuvěřitelné, že tento nábytek zaplňoval byt, a přece se František Horvát pamatoval dobře na tento byt, starý byt na nábreží, vzpomínal na zařízení jako na vznešený a důstojný nábytek, který obklopoval a doplňoval starého člověka, vysokého starce s bystřím a pronikavým očima. A nyní to byla zbytečná veteš, o kterou se nikdo valně nestaral, která připadla přiklepnutím kladívka jakýmsi záhadným překupníkům.

Lidé v síni – a mezi nimi Horvát – čekali na druhou část aukce – na knihy. Zesnulý byl velkým kritikem, téměř půl století určoval směr literatury, ponižoval a povyšoval, bojoval a zápasil za nové směry, za neznámé básníky, srážel do zapomnění přechodné veličiny, byl vychvalován, proklínán, obáván, bylo mu vyhrožováno a lichoceno. Krácel však svou cestou a jeho úsudky byly neodvolatelné, nebylo možno ho podplatit ani se vlichotit v jeho přízeň. Nyní byl mrtev, nepřátelé a přátelé ho doprovodili k hrobu nekrology a jeho majetek byl prodán v aukci.

Knihy. V starém bytě na nábreží zaplňovaly všechny místnosti, svíraly psací stůl, draly se do ložnice. Přestěhovaly se i na chodbu, ležely na políčkách ve spíži. Byly to knihy bezcenné i knihy vzácné s podpi-

sy a věnováním autorů, byly v nich poznámky kritikov-
vy, zárodky budoucích článků, byly v nich škrty a vy-
křičníky. Na pódiu ležely v haldách knihy málo cenné,
které budou prodávány hromadně, a pak vedle pěkně
srovnány knihy vzácné – staré tisky a bibliofilie i knihy
slavných autorů s věnováním. Tyto knihy byly vyzna-
čeny pečlivě s roky vydání v aukčním katalogu a o ně
se zajímala většina návštěvníků aukce.

Byla mezi nimi i první Horvátova kniha veršů, kni-
ha neznámého studenta, vydaná vlastním nákladem
ve venkovském městečku. Nikdo si jí tehdy nepo-
všiml, když vyšla, bezpochyby ji hodili všichni refe-
renti do koše. Teprve velký kritik ji objevil, vychválil
ji na mnoha stránkách ve svém měsíčníku, potom ji
začali chválit i druzí. Druhé vydání vyšlo již ve vel-
kém nakladatelství, pak přibývalo nových Horvát-
ových knih.

Horvát se stal slavným spisovatelem, sláva mu vy-
nesla i dobře placené místo, i krásnou a jemnou ženu,
vynesla mu pohodlný život a blahobyt. Všeho byla pří-
činou malá knížka veršů, které si povšiml velký kritik.
Poslal mu tehdy svou knížku s dopisem a pokorným
věnováním, poslal mu ji ze zoufalého nápadu, když
verše beznadějně propadly. A stal se zázrak, velký kri-
tik si všiml knížky neznámého venkovského autora,
odpověděl mu na dopis, pozval ho do svého bytu. Při-
šel tam tehdy celý vylekaný, dostalo se mu vlídných
slov. A pak vyšel onen článek.

Knihy byly zaprášené, tak jak byly vytaženy z ja-
kéhoho skladiště, kde se válely do aukce. Vyvolavač je
bral do ruky opatrně, snad si vážil památky zesnulé-
ho, který se jich dotýkal, ale bezpochyby se štítil pra-
chu. Dražba byla nyní živější, nebyla to však bláznivá
licitace, knihy byly dobře odhadnuty a ceny stoupaly
jen mírně. Konečně došla řada na Horvátovu knížku.

Sluneční jas se jmenovala, byl to podivný název, tehdy před třiceti lety, kdy knihy měly názvy pochmurné a kroucené. Jen několik lidí přihodilo na tenký sešit veršů – přece se jen zajímají, pomyslí si s uspokojením Horvát – a pak mu byla kniha přiklepnuta. Spěchal, aby si ji vyzvedl u jiného zaměstnance. Ano, byla to opravdu jeho první knížka. Poznal ji dobře po tolika letech, protože měla obálku jiné barvy než ostatní knížky, bylo jich pět, oněch jinobarevných obálek, které si dal vytisknouti pro své přátele.

Vzal rychle knížku a odcházel z aukční místnosti. Nechtěl, aby ho někdo poznal a rozšiřoval pak o něm, že dražil vlastní knížku – k čemuž by připojili nepřátelé: aby vzbudil pozornost veřejnosti.

Prohlížel ji nedočkavě venku.

Kniha nebyla rozřezána.

Slavný kritik ji vůbec nečetl, nemohl ji číst. A tak tedy bylo všechno klam a šalba, i laskavá slova, kterými ho tehdy povzbudil, i onen proslulý článek, který je ve všech antologiích a výběrech Horvátových veršů. Prostě žert, výsměch veřejnosti a nepřátelům, starý vtíp mrtvého kritika, který si řekl, že „udělá“ neznámého studentíka slavným básníkem, jen tak pro vlastní zábavu. Takových příběhů se vypravovalo o mrtvém dost.

A tak tedy bylo všechno falešné od počátku až do konce. Podvodem získal slávu, dobré místo a skvělou ženu. Celý život byl podvodem, hloupým žertem starého kritika.

Horvát se potácel domů. To je tedy konec.

*

Před třiceti lety se probíral slavný kritik novými knihami. Ležely jich na psacím stole celé haldy, jak mu

je posílali autoři a nakladatelé. Potištěný papír. A po nich přijdou dopisy „ráčil jste přečísti“, „těšilo by nás, kdybyste sdělil Váš úsudek ve Vašem váženém časopise“ nebo prosby „drahý mistře, můj celý život záleží na Vašem úsudku“.

Dávno, již od studentských dob, je oloupen o možnost procházeti se pomalu kolem výkladů knihkupců, prohlížeti si knihy ve výloze, potom vejíti rozpačitě do krámu, listovati ve vyhlédnuté knize, konečně ji koupiti, těšiti se, jak doma otevře balíček a ponoří se do četby. Dávno, již dávno nemůže si koupiti žádnou knihu.

Slavný kritik vstal rozmrzeně od psacího stolu. Ohavné řemeslo. Povinnost čísti zbytečné papírové žvanění. Zdálo se mu, že ho tísní knihy v bytě, knihy, kterých stále přibývalo.

Vzal si rychle plášť a vyšel na ulici. Venku byl jasný, slunečný den. Šel mechanicky po nábřeží a zastavil se zcela mimovolně u výkladu knihkupectví. Padla mu do očí malá podivná knížka, která se tísnila kdesi v rohu výkladu. Měla hloupou naivní obálku, byl to takový bezmocný sešitek, který nikdo nekoupí a který hodí knihkupec za týden do skladiště mezi neprodejně zboží. Tuto knížku mu jistě nikdo nepošle. Tuto knížku, vydanou „vlastním nákladem“ někde na venkově, si může koupit.

A když si počal prohlížet verše v knihkupeckém krámu, začaly se mu líbit již od první řádky. Sedl si na lavičku na nábřeží a četl tak, jak by nikdy nečetl poslané knihy. Byla to knížka, kterou si vyvolil. Pak četl verše ještě jednou večer doma, aby se přesvědčil, že se nestal obětí sentimentálního nápadu. Ale knížka byla skutečně dobrá.

Za několik dní mu doručila pošta tutéž knížku s barevnou obálkou a dlouhým, prosebným věnová-